

COVID-19 és a jogok korlátozása, különös tekintettel az emberi jogi egyezményekben foglaltakra

I. A JÁRVÁNYOK MIATTI INTÉZKEDÉSEK

A különféle járványok elterjedésének megakadályozása érdekében évszázadok óta bevett gyakorlat volt egész települések, vagy azok egy részének a külvilágtól való hosszabb-rövidebb időre történő elzárása, kikötőkben vagy más utazási csomópontokon karanténok létesítése, a lakosság nagy tömegeit érintő utazási, kereskedelmi és egyéb korlátozások bevezetése. Mindezek az intézkedések – mai terminológiával élve – emberek vagy emberek csoportjai jogainak jelentős korlátozását jelentették, amelyeket gyakran igencsak erőszakosan és kegyetlenkedésektől sem visszariadva foganatosítottak.

A 20. században az emberi jogok védelméről szóló nagy nemzetközi egyezményekben elismerést nyert, hogy az államok háborúk, belső fegyveres konfliktusok, természeti vagy ipari katasztrófák, járványok stb. következtében olyan súlyos és vészterhes helyzetekbe kerülhetnek, amikor nem tudják vállalni az ezen egyezményekben lefektetett emberi jogok maradéktalan biztosítását. Ilyen esetekben általában szükségállapotot vagy rendkívüli állapotot hirdetnek, amelyeknek bevezetését indokolttá tevő eseményeket a szakirodalomban – eredetük alapján – három csoportba sorolják, mégpedig attól függően, hogy azok politikai, természeti vagy gazdasági eredetűek.^[1] Az államok gyakorlata és a szakirodalom alapján egyértelműen szükségállapot vagy rendkívüli állapot bevezetésére kerülhet sor természeti katasztrófák, háborúk, polgárháború vagy járványok miatt.

A Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmányának (PPJNE) 4. cikke,^[2] az Emberi Jogok Európai Egyezményének (EJEE) 15. cikke,^[3] az Emberi Jogok Amerikaiközi Egyezményének (EJAKE) 27. cikke, az Emberi Jogok Arab Chartájának (EJACh) 4. cikke lehetővé teszi, hogy a nemzet létét fenyegető szükségállapot vagy rendkívüli állapot idején a szerződéseken részes államok az egyezményekben rögzítettektől eltérjenek, és a jogokat korlátozó intézkedéseket foganatosítsanak. Az

[1] Vö. Balguy-Gallois, 2011, 152-155.

[2] Az Egyezségokmányt Magyarországon kihirdette az 1976. évi 8. tvr.

[3] Az Egyezményt Magyarországon kihirdette az 1993. évi XXXI. tv.

Ember és Népek Jogainak Afrikai Kartája (ENJAK) ilyen rendelkezést nem tartalmaz, ami azt jelenti, hogy az Afrikai Karta még szükségállapot vagy rendkívüli állapot idején sem teszi lehetővé az egyezményben részes államok számára, hogy az okmányban foglaltaktól eltérjenek.

II. A NEMZETKÖZI EGYEZMÉNYEK SZERINTI SZÜKSÉGÁLLAPOT, ILLETVE RENDKÍVÜLI ÁLLAPOT

A fentebb említett emberi jogi egyezményeknek a jogok korlátozásával kapcsolatos szakaszai meglehetősen hasonlóak. Így a szerződések mindegyike az egyezményekben biztosított jogoktól való eltérést „a nemzet létét fenyegető,” vagy „a közt fenyegető veszély” rendkívüli állapot, illetve szükségállapot idején tartják megengedhetőnek; az EJEE e mellett még a háborút külön is említi. Az EJAKE azonban részletesebb, miután e szerződés szerint a jogok korlátozására sor kerülhet „háború, a közt fenyegető veszély, vagy más olyan rendkívüli állapot esetén”, amely az „állam függetlenségét vagy biztonságát fenyegeti”.

Az egyezmények nem definiálják azt, hogy mit kell érteni a nemzet létét fenyegető helyzet, rendkívüli állapot stb. alatt, s az ezek bevezetésére okot adó eseményeket vagy körülményeket – eltekintve az EJAKE-től – nem részletezik. Mindezek következtében az államok belső alkotmányos szabályai meglehetősen nagy változatosságot mutatnak.^[4] Elmondható, hogy a törvényhozók igencsak találekonyak az államok belső alkotmányos életét, működését veszélyeztető különféle helyzetek csoportosításában, illetve elnevezésében. Erre példaként említhető a magyar Alaptörvény, amelyben külön rész található „Különleges jogrend” cím alatt.^[5] Ezzel kapcsolatban Till Szabolcs rámutat arra, hogy a különleges jogrend elnevezés „mint az eltérő definíciós elemeket hordozó időszak gyűjtőfogalma az Alaptörvény innovációja”.^[6] Az Alaptörvény egyébként hat különleges jogrendi időszak között tesz különbséget, ezek: rendkívüli állapot, szükségállapot, veszélyhelyzet, váratlan támadás, megelőző védelmi helyzet, terrorveszélyhelyzet.

A szükségállapot bevezetésére okot adó körülmények tekintetében útmutatóul szolgál az Emberi Jogi Bizottság (EJB) 2001-ben közzétett 29. sz. általános kommentárja, amely a PPJNE 4. cikkének értelmezése kapcsán példálódzva sorolja fel a természeti katasztrófákat, a tömeges felvonulásokat, beleértve az erőszakkal járó eseményeket, továbbá a nagy ipari katasztrófákat.^[7] Nehezen érthető, hogy – noha a járványok egyértelműen a szükségállapot kihirdetésére okot adó körülménynek tekinthetők – az általános kommentár a járványokról nem szól.

[4] A rendkívüli állapot alkotmányos kérdéseivel kapcsolatban ld.: Dyzenhaus, 2012, 442-462.

[5] Ld. az Alaptörvény 48-54. cikkeit.

[6] Vö. Till, 2018, [2].

[7] Vö. Human Rights Committee, General Comment 29. para. 5.

A rendkívüli állapot kihirdetésének indokait mind az Emberi Jogok Európai Bírósága (EJEB), mind pedig az Emberi Jogok Európai Bizottsága (EJEBiz) több ügyben is tárgyalta. Ilyenként említhető az 1960-as évekből a *Lawless v. Írország* ügy,^[8] valamint a görögországi politikai helyzettel foglalkozó *Greek case*. Az utóbbi ügyben a görög katonai junta által bevezetett rendkívüli állapottal kapcsolatban az EJEBiz által kiküldött albizottság igen precízen meghatározta a rendkívüli állapot bevezetésére okot adó helyzet jellemzőit; e szerint a nemzet létét fenyegető veszélynek (1) valóságosnak és azonnalinak kell lennie; (2) következményeinek az egész nemzetet kell fenyegetniük; (3) a közösség szervezett életének folytatását kell veszélyeztetnie; (4) rendkívülinek kell lennie, abban az értelemben, hogy az Egyezmény által megengedett szokásos intézkedések vagy korlátozások nem elegendőek a közbiztonság, a közegészségügy és a közrend fenntartásra.^[9] E dokumentumban a közegészségügy külön történő említése alátámasztja azt, hogy közegészségügyi okokból is sor kerülhet rendkívüli állapot kihirdetésére.

Nyilvánvaló, hogy – a fenti szempontok figyelembevételével – maguk az államok döntenek el, hogy bizonyos események, helyzetek szükségessé teszik-e a nemzetközi jogi dokumentumok szerinti rendkívüli állapot elrendelését.^[10] Az államoknak tehát igen széles mérlegelési lehetőségük van annak megítélésében, hogy mikor áll fenn a nemzet létét vagy a közt fenyegető veszély, valamint adott körülmények között milyen intézkedések szükségesek, s ezen intézkedések mennyiben kívánják meg azt, hogy az állam eltérjen az emberi jogi egyezményekben vállalt kötelezettségeitől. Minden valószínűség szerint ennek tudható be, hogy alig van olyan eset, amikor valamely, az emberi jogi egyezmények betartását felügyelő nemzetközi fórum megkérdőjelezte volna egy állam által bevezetett rendkívüli állapot indokoltságát.

III. A JOGOKTÓL VALÓ ELTÉRÉS LEHETŐSÉGEI ÉS KORLÁTAI

Mint már említettük, rendkívüli állapot idején sor kerülhet az emberi jogok korlátozására; s ebből a szempontból az intézkedések érinthetik mind a polgári és politikai jogokat, mind pedig a gazdasági, szociális és kulturális jogokat. Az utóbbi csoportba tartozó jogok kapcsán gondolunk a munkához való jogra, a pihenéshez való jogra, bizonyos szociális jogokra, az egészséghez való jogra, az élelemhez való jogra, az oktatáshoz való jogra stb.

[8] Ld.: *Case of Lawless v. Ireland*, Judgement of 1 July 1961, Series A, no. 3.

[9] *European Commission of Human Rights: The Greek Case*, Report of the Sub-Commission, Vol. I, para. 113.

[10] Ezzel kapcsolatban ld.: *Harris – O’Boyle – Bates – Buckley*, 2018, 818-820.

A mostani COVID-19 járvány mindennél jobban bizonyítja azt, hogy – akár megtörtént a rendkívüli állapot kihirdetése, akár nem – a világ számos államában a járvány elleni védekezés jegyében egy sor gazdasági, szociális és kulturális jogot igencsak megszorító intézkedést foganatosítottak. Tény, a Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya (GSZKJNE)^[11] a jogoktól szükségállapot idején való eltérésről nem rendelkezik, azonban az egyezmény 4. cikkében van egy általános korlátozási klauzula, amely szerint az Egyezségokmányban elismert jogokat az állam „csak olyan korlátozásoknak vetheti alá, amelyeket – e jogok természetével összeegyeztethető mértékben és kizárólag a demokratikus társadalom általános jólétének előmozdítása céljából – a törvény határoz meg”. A Módosított Európai Szociális Karta F. cikkében^[12] viszont kifejezetten rendelkezik háború vagy rendkívüli helyzet alkalmával a Kartában lefektetett jogoktól történő ideiglenes eltérésekről. Az emberi jogok amerikai védelmi rendszerében az EJAKE-hez csatolt, a gazdasági, szociális és kulturális jogokról szóló Kiegészítő Jegyzőkönyv (San Salvadori Jegyzőkönyv) szintén tartalmaz egy általános korlátozási klauzulát. Vagyis a gazdasági, szociális és kulturális jogok tekintetében is vannak és lehetnek olyan korlátok, amelyek még rendkívüli állapot idején is határt szabnak az államok akcióinak, ezekkel azonban jelen írásunkban – terjedelmi okok miatt – nem foglalkozunk.

A polgári és politikai jogok rendkívüli állapot közepette történő korlátozhatósága szempontjából a jogoknak két csoportja között tehető különbség. Egyfelől az egyezmények értelmében vannak korlátozhatatlan jogok, amelyekről a nemzet létét fenyegető rendkívüli állapot idején sem lehet eltérni, vagyis e jogokat soha semmilyen körülmények között nem lehet felfüggeszteni vagy korlátozni; másfelől pedig bizonyos jogok esetében rendkívüli állapot alatt lehetséges az egyezményekben foglaltaktól való eltérés, azonban ezekre nézve is vannak bizonyos megszorítások.

1. Korlátozhatatlan jogok

A PPNJE, az EJEE, az EJAKE és az EJACH rögzíti, hogy bizonyos jogok tekintetében az egyezményekben foglaltaktól még szükségállapot vagy rendkívüli állapot idején sem lehet eltérni. Az okmányok mindegyike ilyenként említi az élethez való jogot, a kínzás tilalmát, a rabszolgaság tilalmát, valamint a *nullum crimen sine lege* szabályát.^[13]

A korlátozhatatlan jogok listája mind az EJAKE, mind pedig az EJACH szerint kiegészül további jogokkal, így az EJAKE a korlátozhatatlan jogok között említi még a lelkiismereti- és vallásszabadságot, a családnak védelemhez való jogát, a névjogot, a gyermeki jogokat, az állampolgársághoz való jogot, valamint

[11] Az Egyezségokmányt Magyarországon kihirdette az 1976. évi 9. tvr.

[12] A Módosított Kartát Magyarországon kihirdette a 2009. évi VI. tv.

[13] PPNJE 4. cikk 2. bek.; EJEE 15. cikk 2. bek.; EJAKE 27. cikk 2. bek.; EJACH 4. cikk 2. bek.

a kormányzásban való részvétel jogát.^[14] Az Emberi Jogok Amerikai Bírósága (EJAB) egy 1987-ben kelt tanácsadó véleményében erre a listára felvette még a *habeas corpus*-t és a bírósághoz való fordulás jogát, mondván, hogy ezek azért nem korlátozhatók, mert azok a jogi garanciáit képezik azon jogok védelmének, amelyeknek felfüggesztését tiltja az EJAKE 27. cikkének 2. bekezdése.^[15]

A PPJNE vonatkozásában is bővült a korlátozhatatlan jogok köre, amennyiben az un. *Siracusa Principles*^[16] a korlátozhatatlan jogokhoz sorolta a hozzájárulás nélküli orvosi és tudományos kísérletek tilalmát, a visszaható jogalkotásra tekintettel történő súlyosbítási tilalmat, a szerződéses kötelezettségeikért való bebörtönzés tilalmát, az ember jogképességét, valamint a gondolat- és vallásszabadságot.^[17] Ezeket azután átvették az EJB 29. sz. általános kommentárjában, sőt, továbbiakkal is bővítették, s az eljárási jogok közül a tisztességes eljárás-hoz való jogot is felvették a korlátozhatatlan jogok közé. Kétségtelen, hogy mind a *Siracusa Principles*, mind pedig a 29. sz. általános kommentár *soft law* normának minősül, azonban az ezekben foglaltakra a PPJNE 4. cikkének értelmezése során gyakran hivatkoznak.

2. A derogáció által érintett jogok

A járványok elleni küzdelem szükségessé tehet számos olyan megszorító intézkedést, amelyek korlátozzák az emberek mozgásszabadságát, a gyülekezési jogot, az egyesülési jogot, a szakszervezeti jogokat, a vallás gyakorlásának jogát, a fogvatartottak jogait, a véleménynyilvánítás szabadságát, a személyes szabadságot, a saját államba való visszatérés jogát, a magánélethez való jogot, az információszabadságot, a személyes adatok védelmét, hogy csak a legfontosabbakat említsük.

E jogok egy részének korlátairól maguk a polgári és politikai jogokat rögzítő egyezmények is rendelkeznek, így majd mindegyik okmány a gyülekezési jog, az egyesülési jog, a mozgásszabadság, a vallásszabadság és a véleménynyilvánítás szabadsága tekintetében előírja, hogy azokat csak a törvényben megállapított olyan korlátozásoknak lehet alávetni, amelyek egy demokratikus társadalomban az állam biztonsága, a közbiztonság és a közrend, a közegészség,

[14] Az EJAKE-nek ezzel a rendelkezésével – Dinah Shelton szerint – ellensúlyozni kívánják azt, hogy az EJAKE, a többi nemzetközi okmányhoz képest, több lehetőséget biztosít a szükségállapot bevezetésére. Vö. Shelton, 2014, 201.

[15] Inter-American Court of Human Rights. Advisory Opinion OC-8/87.

[16] A *Siracusa Principles* a jogoknak szükségállapot idején való korlátozásával foglalkozik, s az Egyezségokmány 4. cikkében foglaltakat értelmezi. Az okmányt 31 szakértő részvételével 1984 tavaszán, a Siracusában megtartott tanácskozáson dolgozták ki, s azt az Emberi Jogi Bizottság is tárgyalta.

[17] Vö. para. 58.

az erkölcs vagy mások jogai és szabadsága védelme érdekében szükségesek.^[18] Természetesen ha valamelyik jogot – akár utóbb – mégis korlátozhatatlan jognak tekintik, akkor az egyezményekben foglaltaktól való eltérésről nem lehet szó.

A fentiekben említett, egyes jogokra érvényes korlátozásokon túlmenően az egyezmények mindegyike hangsúlyozza valamennyi restriktív vonatkozásában a szükségesség és arányosság elvét. Vagyis kimondják, hogy az államok csak „az adott helyzet által szigorúan megkövetelt mértékben tehetnek” korlátozó rendelkezéseket; továbbá az intézkedések nem lehetnek ellentétesek az államok egyéb nemzetközi jogi kötelezettségeivel,^[19] ilyenek lehetnek a humanitárius jogi nemzetközi normák, vagy az EU tagállamok vonatkozásában az uniós jog. A PPJNE és az EJAKE külön is kiemeli, hogy ezen intézkedések nem jelenthetnek „faj, szín, nem, nyelv, vallás vagy társadalmi származás alapján történő megkülönböztetést.” Ehhez hozzátehetjük, tipikusan a diszkrimináció esetének tekinthető az is, amikor a járványra hivatkozva bármiféle csoport, térség, vagy akár más államok polgárai tekintetében politikai megfontolások alapján rendelnek el jogokat korlátozó intézkedéseket. A PPJNE a jogoktól való eltérés feltételeként említi a szükségállapot hivatalos kihirdetését is.^[20] Az EJEE és az EJAKE a kihirdetésről nem szól. Az EJEB-nak a Ciprus v. Törökország ügyében meghozott döntése értelmében azonban ahhoz, hogy Egyezmény 15. cikkének 1. bekezdésére hivatkozhasanak, formális és nyilvános nyilatkozat (public declaration) szükséges.

A korlátozható jogok vonatkozásában alapvető tétel tehát, hogy rendkívüli állapot idején csak olyan rendelkezések tehetők, amelyek szigorúan az adott helyzet által megkövetelt mértékben szükségesek és arányosak. Vagyis, egyfelől, nem lehet bevezetni olyan, a jogokat érintő restriktívumokat, amelyeknek megtételét a rendkívüli állapot nem indokolja, másfelől pedig a jogok aránytalanul és a helyzet által megkövánt mértéknél nagyobb arányban nem korlátozhatók.^[21]

Nyilvánvalóan nem könnyű annak megítélése, hogy a járvánnyal szembeni fellépés jegyében foganatosított bizonyos intézkedések mennyiben tekinthetők szükségesnek és arányosnak. Általában azonban – akár valamely nemzetközi fórum által – lehetséges annak eldöntése, hogy a jogokat korlátozó rendelkezések összefüggésbe hozhatók-e a rendkívüli állapottal, illetve, hogy az adott intézkedésre a rendkívüli állapot miatt szükség van-e, vagy sem. Ennél természetesen nehezebb abban állást foglalni, hogy a jogok korlátozásának terjedelme nem lépte-e túl a helyzet által megkövetelt mértéket.

[18] Vö. PPJNE 12.cikk 3. bek., 18. cikk 3. bek., 21 cikk és 22. cikk 2. bek.; EJEE 9. cikk 2. bek., 10. cikk 2. bek., 11. cikk 2. bek.; Negyedik Kiegészítő Jegyzőkönyv 2. cikk 3. bek.; EJAKE 15, 2. bek., 16. cikk 2. bek., és 22. cikk 3. bek.

[19] PPJNE 4. cikk 1. bek.; EJEE 15. cik 1. bek.; EJAKE 27. cikk 1. bek. Az említett szakaszokkal kapcsolatban ld. Balguy-Gallois, 2011, 147-163., valamint Harris – O’Boyle – Bates – Buckley, 2018, 803-834.

[20] Az Arab Charta 4. cikk 1. bekezdésében szintén hivatalos kihirdetéséről rendelkezik.

[21] Vö. Human Rights Committee, General Comment 29. para. 5., valamint Siracusa Principles, 1984, paras. 51-57. Az EJB a COVID-19 járvánnyal összefüggésben 2020. április 20-án közzétett nyilatkozatában szintén kiemelte a szükségesség és arányosság elve betartásának fontosságát.

A szükségesség és arányosság kérdésével a Siracusa Principles is foglalkozik, s a jogoknak közegészségügyi okokból történő korlátozásával kapcsolatban a dokumentum leszögezi: a közegészség védelme alapul szolgálhat a PPJNE-ban rögzítettektől való eltérésre, annak érdekében, hogy az állam megtehesse a szükséges intézkedéseket a lakosság egészségére súlyosan veszélyt jelentő helyzetekben; azonban ezen intézkedések „célja kizárólag csakis a betegségek vagy a sérülések megakadályozása lehet vagy pedig a betegek és a sérültek ellátása”.^[22]

Sajnos a 20. század történelméből a példák hosszú sorát idézhetjük, amikor az államhatalom igencsak visszaélt a rendkívüli állapot adta helyzettel, így garanciális jelentősége van annak, hogy a jogoktól való eltérést szigorúan monitorozzák, s annak leple alatt – amint erre P. R. Gandhi rámutat – ne kerülhessen sor „a kormány politikai ellenfelei jogainak cinikus és szándékos megsemmisítésé”-re.^[23]

IV. AZ ÉRTESÍTÉSI KÖTELEZETTSÉGEK ÉS JELENTŐSÉGÜK

A PPJNE, az EJEE, valamint az EJAKE értelmében az okmányokban foglaltaktól való eltérés, illetve a jogok felfüggesztésének, korlátozásának lehetőségével élő államok kötelesek haladéktalanul értesíteni az egyes szerződésben részes többi államot, mégpedig az egyezmények letéteményeseként eljáró nemzetközi szervezeteken keresztül; így a PPNE 4. cikkének 3. bek. értelmében az ENSZ főtitkárát; az EJEE 15. cikkének 3. bek. szerint az Európa Tanács főtitkárát; az EJAKE 27. cikkének 3. bek. alapján az Amerikai Államok Szervezetének főtitkárát. Az értesítésekben teljes körű tájékoztatást kell adni a megtett intézkedésekről és azok okairól. Ezzel kapcsolatban az EJAKE azt is előírja, hogy az értesítéseknek tartalmazniuk kell a „felfüggesztés megszüntetésére kitzűzött időpontot” is. A fentebb említett tájékoztatási kötelezettségek egyáltalán nem tekinthetők formálisnak, s maga az EJB is ezt több ízben megerősítette.^[24]

Az értesítések jelentősége mindenekelőtt abban van, hogy ezáltal a nemzetközi közösség tagjai hivatalos információt kaphatnak arról, hogy egy adott állam valamely emberi jogi egyezmény mely rendelkezéseinek alkalmazását mikortól és mennyi időre szólóan korlátozza, illetve függeszti fel.^[25] Ezen túlmenően az értesítések lehetőséget teremtenek arra, hogy érvényesülhessen egyfajta nemzetközi kontroll a rendkívüli állapot kihirdetésének szükségessége, a jogok korlátozása és a bejelentések szabályszerű volta felett. Tény azonban, hogy jogilag a kontroll lehetőségei behatároltak.

[22] Vö Siracusa Principles, 1984, para. 5. Ugyanez jutott kifejezésre az EJB 2020. április 30-án kelt nyilatkozatában.

[23] Gandhi, 2011, 824. Idézi: Joseph – Schultz – Castan, 2011, 824.

[24] McGoldrick, 1994, 307.

[25] Vö. Harris – O’Boyle – Bates – Buckley, 2018, 829-830.

Más kérdés az, hogy a nemzetközi szervezetek politikai szervei természetesen foglalkozhatnak és foglalkozniuk is kell a rendkívüli állapotok bevezetésével és a jogok korlátozásának jogszerűségével; az emberi jogi tárgyú egyezmények betartását felügyelő jogi fórumok lehetőségei azonban korlátozottak. Így az EJEB az EJEE-ben és az ahhoz csatolt jegyzőkönyvekben foglaltak megsértését akkor vizsgálhatja, ha előtte valamely konkrét ügyben egyéni kérelemmel vagy egy állam által egy másik szerződő állammal szemben kezdeményezett eljárással fordulnak hozzá. Az amerikai védelmi rendszer ebből a szempontból több lehetőséget kínál, miután az egyéni panaszokon és az államközi bejelentéseken túlmenően az EJAKB a szükségállapottal tanácsadó vélemény formájában is foglalkozhat. Az EJB az egyéni és államközi panaszok mellett, az államok időszakszerű vagy a Bizottság által külön kért jelentések megvizsgálása során tárgyalhatja a szükségállapot idején elrendelt korlátozásokat, azonban könnyen lehet, hogy erre is csak jóval az események után kerül sor, ráadásul a Bizottság ezzel kapcsolatban kötelező érvényű döntést nem hozhat.

A COVID-19 járvánnyal összefüggésben mindenképpen érdemes kitérni arra, hogy az államok betartották-e a nemzetközi szervezetek, illetve a többi szerződő állam felé történő értesítésre vonatkozó szabályokat.

A rendelkezésünkre álló adatok szerint^[26] a PPJNE alapján fennálló bejelentési kötelezettségének az Egyezségokmányban részes 173 állam közül mindössze 14 állam tett eleget, ami a részes államok mintegy 8%-át teszi ki.^[27] Az EJEE-ben előírt tájékoztatási kötelezettségről szóló rendelkezést mindössze 10 állam tartotta be.^[28] Figyelemmel arra, hogy az EJEE jelenleg 47 állam között hatályos, így gyakorlatilag a részes államoknak alig több, mint 20%-a értesítette az Európa Tanács főtítkárárt. Az EJAKE esetében az Amerikai Államok Szervezetének főtítkáránál a jogok felfüggesztéséről 12 állam tett bejelentést, ami így eléri a részes államok 50%-át.^[29]

Ahhoz képest, hogy a különféle híradások szerint a világ államainak jelentős részében a COVID-19 járvánnyal szembeni küzdelem során igencsak szigorú, az emberi jogokat korlátozó intézkedéseket vezettek be, a fenti adatok arra utalnak, hogy a nemzetközi közösség államainak csak egy töredéke tett eleget az

[26] Vö.: Derogations from Article 21 ICCPR, 2020. április 27-i adatok.

[27] Az értesítések megtételének időbeli sorrendjében ezek a következő államok: Argentína, Guatemala, Lettország, Örményország, Észtország, Ecuador, Románia, Peru, Grúzia, Palesztína, Chile, Kirgizisztán, Kolumbia, El Salvador.

[28] Az értesítések megtételének időbeli sorrendjében ezek a következő államok: Románia, Örményország, Moldovai Köztársaság, Észtország, Grúzia, Albánia, Észak-Macedónia, Szerbia, San Marino, Lettország.

[29] Az értesítések megtételének időbeli sorrendjében ezek a következő államok: Ecuador, Kolumbia, Guatemala, Panama, Honduras, Bolívia, Argentína, Peru, El Salvador, Dominikai Köztársaság.

emberi jogi konvenciókban előírtaknak.^[30] Ami a bejelentések tartalmát illeti, az is kifogásolható. Egyes államok ugyanis csak egészen rövid, gyakorlatilag a korlátozásra kerülő jogokat meg sem említő értesítéseket küldtek, mások azonban részletesen ismertették az intézkedések által érintett jogokat, s a jogszámbályok, illetve azok fordításának rendelkezésre bocsátásával igyekeztek teljes képet adni az egyezményekben foglaltaktól való eltérésről. Az előírt értesítési kötelezettségek ily mértékű negligálása különösen sajnálatos, miután járványok idején a nemzetközi közösség felé történő korrekt tájékoztatásnak különös jelentősége van, annak következtében, hogy a járványok tipikus példái a nemzet létét, vagy a közt veszélyesítő olyan veszélyeknek, amelyek egészen rövid idő alatt átterjedhetnek más államokra is.

V. KÖVETKEZTETÉSEK

A polgári és politikai jogokról szóló hatályos konvenciók és az azokhoz kapcsolódó *soft law* normák alapján egyértelműen megállapítható, hogy a járványok a nemzet életét veszélyeztető olyan helyzetnek minősülnek, amelyek szükségessé tehetik szükségállapot vagy rendkívüli állapot kihirdetését, és – az egyezmények által meghatározott keretek között – a jogok korlátozását.

A mostani COVID-19 járvánnyal szembeni védekezés érdekében a világ államainak többségében olyan intézkedéseket fogantatosítottak, amelyekkel igen csak eltértek a fentebb említett nemzetközi egyezményekben foglaltaktól; és sor került gazdasági, szociális és kulturális jogok korlátozására is. Sőt, nem egy államban olyan rendelkezéseket hoztak, amelyeknek szükségessége a járvánnyal szembeni védekezés szempontjából megkérdőjelezhető. Mindez azonban úgy történt, hogy az államok jórésze – noha igencsak hivatkoztak a nemzet létét és a közt veszélyeztető helyzetre – formálisan nem hirdetett az egyezmények szerinti szükségállapotot vagy rendkívüli állapotot, aminek következtében úgy vélték, túltehetik magukat a jogok korlátozásával kapcsolatban az egyezményekben előírt tartalmi és formai előírásokon. De még azok az államok is, amelyek bevezették a rendkívüli állapotot, és eleget tettek a nemzetközi szervezetek és a többi szerződő állam felé fennálló értesítési kötelezettségeiknek, nem egy esetben hiányos értesítést küldtek.

Kíváncsú lenne, ha mindenekeelőtt az EJB, amely e téren a legfontosabb univerzális nemzetközi egyezmény betartását felügyelő nemzetközi fórum, kidolgozna egy kifejezetten a járványokra és a jogoknak járványok idején való korlátozására vonatkozó általános kommentárt, mégpedig a GSzKJNE-ben foglaltak

[30] Ld. részletesebben: Verfassungsblog: Covid-19 Derogations, 2020.

felett őrködő Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogok Bizottságával együttműködve. Ebben a dokumentumban részletesen ki kellene bontani, hogy járványok idején a jogok korlátozása tekintetében miképpen értelmezendő a szükségesség és arányosság szabálya, a diszkrimináció tilalma, az intézkedéseket megszegőkkel szembeni szankciók arányosságának tétele, az egyéb nemzetközi kötelezettségek tiszteletben tartására vonatkozó előírás, továbbá, hogy a járványokra hivatkozva az állam a gazdasági, szociális és kulturális jogok korlátozása terén milyen intézkedéseket foganatosíthat.

IRODALOMJEGYZÉK

- Balguy-Gallois, Alexandre (2011): Article 4. In: Decaux, Emmanuel (sous la direction): *Le Pacte international relatif aux droits civils et politiques*. Economica, Paris.
- Dyzenhaus, David (2012): State of Emergency. In: Michel Rosenfeld – András Sajó (Eds.): *The Oxford Handbook of Comparative Constitutional Law*. OUP, Oxford.
- Ghandhi, P.R. (1989): The Human Rights Committee and Derogation in Public Emergencies. In: *German Yearbook International Law*. Duncker & Humblot eLibrary.
- Harris, D.J. – O’Boyle, M. – Bates, E.P. – Buckley, C.M. (2018): *Law of the European Convention on Human Rights*. 4th Edition. OUP, Oxford.
- Joseph, Sarah – Schultz, Jenny – Castan, Melissa (2011): *The international Covenant on Civil and Political Rights. Cases, Materials, and Commentary*. Second Edition. OUP, Oxford.
- McGoldrick, Dominic (1994): *The Human Rights Committee*. Clarendon Press, Oxford.
- Shelton, Dinah L. (2014): *Advanced Introduction to International Human Rights Law*. Edward Elgar Publishing, The Lypiatts (UK).
- Till Szabolcs (2018): „Különleges jogrend”. In: Jakab András – Fekete Balázs (szerk.): *Internetes Jogtudományi Enciklopédia*.
- Verfassungsblog: Covid-19 Derogations, 2020. (Available at: <https://verfassungsblog.de/dissecting-covid-19-derogations/>).

EGYÉB FORRÁSOK

- 1976. évi 8. törvényerejű rendelet az Egyesült Nemzetek Közgyűlése XXI. ülészakán, 1966. december 16-án elfogadott Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya kihirdetéséről.
- 1976. évi 9. törvényerejű rendelet az Egyesült Nemzetek Közgyűlése XXI. ülészakán, 1966. december 16-án elfogadott Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya kihirdetéséről.
- 1993. évi XXXI. törvény az emberi jogok és az alapvető szabadságok védelméről szóló, Rómában, 1950. november 4-én kelt Egyezmény és az ahhoz tartozó nyolc kiegészítő jegyzőkönyv kihirdetéséről.
- 2009. évi VI. törvény a Módosított Európai Szociális Karta kihirdetéséről.

- Additional Protocol to the American Convention on Human Rights in the Area of Economic, Social and Cultural Rights „Protocol of San Salvador”. Adopted in San Salvador on November 17, 1988.
- African Charter on Human and Peoples’ Rights. Concluded at Nairobi on 27 June 1981. UN Treaty Series No. 26363.
- American Convention on Human Rights: “Pact of San José, Costa Rica”. Signed at San José, Costa Rica, on 22 November 1969. UN Treaty Series No. 17955.
- Arab Charter on Human Rights, Adopted on 23 May 2004. Tunisia. (Available at: <http://hrlibrary.umn.edu/instree/loas2005.html>).
- Council of Europe, European Commission of Human Rights, The Greek Case (Application No.3321/67 Denmark V. Greece; Application No.3322/67 Norway V. Greece; Application No. 3323/67 - Sweden V . Greece; Application No.3344/67 Netherlands V. Greece). Report of the Sub-Commission.
- Derogations by States Parties from Article 21 ICCPR, Article 11 ECHR, and Article 15 ACHR on the Basis of the COVID-19 Pandemic. (Available at: [https://www.rightofassembly.info/assets/downloads/Derogations_by_States_Parties_from_the_right_to_assembly_on_the_Basis_of_the_COVID_19_Pandemic_\(as_of_23_April_2020\).pdf](https://www.rightofassembly.info/assets/downloads/Derogations_by_States_Parties_from_the_right_to_assembly_on_the_Basis_of_the_COVID_19_Pandemic_(as_of_23_April_2020).pdf)).
- Human Rights Committee, General Comment 29, States of Emergency (article 4), U.N. Doc. CCPR/C/21/Rev.1/Add.11 (2001).
- Inter-American Court of Human Rights. Advisory Opinion OC-8/87. of January 30, 1987 Habeas Corpus in Emergency Situations (Arts. 27(2), 25(1) and 7(6) American Convention on Human Rights) Requested by The Inter-American Commission on Human Rights.
- Lawless v. Ireland, Judgement of 1 July 1961, Series A, no. 3.
- Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.).
- Siracusa Principles on the Limitation and Derogation of Provisions in the International Covenant on Civil and Political Rights. Annex, UN Doc E/CN.4/1984/4 (1984).

Doktorrá avatás és eskü - 2008.